

Návrh
konceptie riešenia problematiky ľudí bez domova
v hlavnom meste SR Bratislave

Vypracovala: Mgr. Záhradníková

Marec 2012

OBSAH

Analýza súčasného stavu	3
Popis východiskového stavu a navrhované riešenia	12
Priority na roky 2012 -2015	18
Úlohy a ciele prioritných krokov	20
Sumár	26
Príloha – prehľad sociálnych služieb na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb podľa zákona o sociálnych službách	28

Analýza súčasného stavu

Pre Slovensko a jeho hlavné mesto Bratislavu je bezdomovecť relatívne novým fenoménom. Naša spoločnosť ho začala vnímať až po roku 1989, pretože predchádzajúci režim sa s tzv. neprispôsobivými občanmi vysporiadal po svojom a odstránil ich z očí verejnosti. Dnes sa s ľuďmi bez domova stretávame predovšetkým v uliciach veľkých miest, do ktorých prichádzajú občania z celého Slovenska. Pri poskytovaní sociálnych služieb pre ľudí bez domova nie je rozhodujúci trvalý pobyt.

Ľudia bez domova sú jedinečné individuálne bytosti s veľmi individuálnymi problémami, väčšinou ich kombináciou. Ľudí bez domova môžeme vo všeobecnosti rozdeliť do troch skupín:

- „*vyššia skupina*“ - najviac integrovaná skupina ľudí bez domova (ťažko rozoznateľná od bežnej verejnosti),
- „*stredná skupina*“ - menej viditeľná skupina, akceptovanejšia,
- „*najnižšia skupina*“ - najviditeľnejšia a najkritizovanejšia skupina zo strany verejnosti.

Každá z týchto skupín vyžaduje iný prístup a tiež iné sociálne služby. Včasné podchytenie klienta znamená nielen zabránenie jeho prepadu na nižšiu úroveň, ale tiež nižšie finančné náklady potrebné na jeho integráciu do spoločnosti a získanie schopnosti samostanej existencie, bez pomoci zvonka.

Tak ako nie sú ľudia bez domova rovnakí, nie sú rovnaké ani dôvody, ktoré ich k tejto forme života priviedli.

Za celospoločenské príčiny bezdomovectva sa považuje:

- nedostatok cenovo dostupných bytov
- vysoká nezamestnanosť
- nízke mzdy
- odchod z inštitúcií (Detský domov)
- domáce násilie
- psychická alebo fyzická choroba.¹

Organizácie pôsobiace v hlavnom meste SR Bratislave vychádzajú zo svojej praxe a za konkrétne príčiny bezdomovectva považujú najmä:

- partnerské problémy

¹ podľa NHC (National homeless coalition)

- vzťahové problémy v rodine
- úmrtie partnera alebo rodičov
- zdravotné postihnutie
- stratu zamestnania, rôzne znevýhodnenia v prístupe na trh práce
- migráciu do veľkých miest
- neschopnosť plniť podmienky spojené s užívaním bytu
- stratu užívania bytu v dôsledku iných okolností
- výstup z ústavného zariadenia
- návrat z výkonu trestu odňatia slobody
- sklon k nekonvenčnému spôsobu života prijatý ako riešenie problémov
- rôzne druhy závislostí.²

Podľa Európskej typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania ETHOS spadajú ľudia bez domova pod nasledovné štyri koncepčné kategórie:

- bez strechy - osoby spiace vonku, v nízkoprahovej nocľahárni, osoby sezónne užívajúce k prenocovaniu priestory sociálnych zariadení bez lôžok
- bez bytu - osoby žijúce v azylovom dome, v domoch na pol ceste, v ubytovniach, osoby ohrozené domácim násilím prebývajúce na skrytej adrese, osoby po opustení väznice, zdravotníckeho zariadenia, detskej inštitúcie, pestúnskej starostlivosti)
- život v neistom bývaní - osoby prechodne bývajúce u príbuzných alebo u priateľov (nemajú inú možnosť bývania), v podnájme (nemajú inú možnosť bývania, osoby bývajúce v byte bez právneho nároku, v nezákonne obsadenej budove, pozemku (záhradkárskaya kolónia, oblasť) a osoby, ktoré dostali výpoveď z nájomného alebo vlastného bytu
- život v nevyhovujúcom bývaní - osoby žijúce v mobilnom obydlí, v budove, ktorá nie je určená k bývaní, napr. osoby žijúce na pracovisku, v záhradných chatkách so súhlasom majiteľa, v provizórnych stavbách alebo v budovách napr. bez kolaudácie a osoby žijúce v preľudnených bytoch.³

Počet ľudí bez domova, ktorí sa pohybujú na území hlavného mesta SR Bratislavy nie je možné jednoznačne určiť. Neexistuje žiadna databáza alebo evidencia týchto ľudí a

² KROK Z ULICE - Tordová, Kára, Barát, Kadlečík v spolupráci s Lokálnym partnerstvom sociálnej inklúzie a v mene neziskových organizácií pracujúcich s bezdomovcami

³ podľa FEANTSA (European Federation of National Organisations working with the Homeless)

vychádzať môžeme z dát získaných počas terénnej sociálnej práce vykonávanej OZ Proti prúdu za obdobie 2010-2011.

Terénni sociálni pracovníci navštevujú jednotlivé kontaktné miesta podľa potreby klienta a počas vyhľadávania. To znamená, že celkový pomer kontaktných miest medzi jednotlivými mestskými časťami nie je objektívny a má len informatívny charakter.

Mapa kontaktných miest podľa terénnej sociálnej práce OZ Proti prúdu

Červenými bodmi na mape sú vyznačené kontaktné miesta za rok 2010 a časť roku 2011. Pod kontaktným miestom sa rozumie konkrétne miesto výskytu ľudí bez domova – to znamená, že je možné na tomto mieste zastihnúť konkrétnych klientov. Na jednom kontaktnom mieste je v priemere 2,5 klienta. Celkový počet kontaktovaných klientov je vyrátaný na základe vynásobenia počtu kontaktných miest priemerným počtom klientov na jednom kontaktnom mieste.

Počty kontaktných miest terénnej sociálnej práce OZ Proti prúdu a počet nakontaktovaných klientov v jednotlivých mestských častiach Bratislavy

Mestská časť	Počet kontaktných miest	Počet klientov (2,5 klienta na jedno kontaktné miesto)
Petržalka	84	210
Staré Mesto	78	195
Nové Mesto	68	170
Karlova Ves	33	83
Ružinov	40	100
Dúbravka	14	20
Rača	14	35
Lamač	13	33
Devínska Nová Ves	8	20
Vrakuňa	7	18
Podunajské Biskupice	4	10
Devín	2	5

Celkový počet klientov kontaktných miest terénnej sociálnej práce OZ Proti prúdu a odhadovaný počet kontaktovaných klientov na území Bratislavy.

Počty celkovo	Počet kontaktných miest	Počet klientov (2,5 klienta na jedno kontaktné miesto)
SPOLU	365	913

Konečný počet klientov je zrejme oproti údajom OZ Proti Prúdu oveľa vyšší a to z dôvodu, že terénna sociálna práca OZ Proti Prúdu nemá kapacitu na kompletne pokrytie všetkých potenciálnych klientov.⁴

OZ Proti prúdu svoju činnosť zameranú na terénnu sociálnu prácu s ľuďmi bez domova bolo nútené ukončiť z dôvodu nedostatku financií na jej ďalšiu realizáciu. Od januára 2012 ju vykonáva Občianske združenie Vagus.

⁴ zdroj údajov: OZ Proti Prúdu, 2011.

CELKOVÁ KAPACITA JEDNOTLIVÝCH TYPOV SLUŽIEB PRE ĽUDÍ BEZ DOMOVA

Nízkoprahové denné centrá:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
Domov sv. Jána z Boha	100	NPSS ⁵
SPOLU	100	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	813	

Pri tejto službe je markantný rozdiel medzi kapacitou existujúcej služby a počtom ľudí bez domova. Tento rozdiel spôsobuje absencia viacerých denných centier v Bratislave. Na základe týchto faktov sa hlavné mesto Bratislava dostalo na prvé miesto v strednej Európe s najnižším počtom denných centier na odhadovaný počet klientov. Ako riešenie vidíme vznik viacerých nízkokapacitných nízkoprahových denných centier, napríklad v každom územnom obvode Bratislava I. – V. Výhodou tejto koncepcie je reflektovanie potrieb lokálnych komunit ľudí bez domova a následné zníženie klientského „turizmu“. Nízkoprahové denné centrum vytvára priestor pre kvalitnú individuálnu a skupinovú sociálnu prácu s klientmi.

Nočľahárne:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
DePaul Slovensko n.o.	150	NPSS ⁶
Mea Culpa	36	VPSS ⁷
SPOLU	186	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	727	

Riešenie má podobné rysy ako pri nízkoprahových denných centrách na území Bratislavy – zvýšiť počet zariadení poskytujúcich nočľah, diverzifikovať ich zameranie na základe výšky prahu pre klienta a správne ich geograficky rozmiestniť.

⁵ Neverejný poskytovateľ sociálnej služby (ďalej len „NPSS“)

⁶ NPSS – prenajaté priestory od hl. mesta + finančná podpora z rozpočtu hl. mesta

⁷ Verejný poskytovateľ sociálnej služby (ďalej len „VPSS“)

Útulky:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
Domov pre každého	140	NPSS
SPOLU	140	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	773	

Útulok pre ľudí bez domova je akoby vyšším levelom nocľahárne, klient tu má priestor pre svoje osobné veci a nemusí ju ráno opustiť a vrátiť sa až večer. Podmienkou je trvalý príjem, čo je u mnohých ľudí bez domova nesplniteľné, sú zamestnávaní skôr len ako brigádnici na dohodu.

Útulky pre chorých ľudí bez domova:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
Útulok sv. Lujzy de Marillac	45	NPSS
Misionárky lásky	35	NPSS
Resoty	50	NPSS
SPOLU	130	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	783	

Kapacita zariadení, ktoré poskytujú dennú aj nočnú starostlivosť pre chorých ľudí bez domova je značne nízka. Ak zoberieme do úvahy fakt, že bežný človek bez domova nemá doklady a tým aj kartu poistenca, tak zistíme, že využiteľnosť nemocničných či ambulatných zariadení je nízka. Ďalším faktom je vysoký prah využiteľnosti zmienovaných zdravotných služieb, ktoré sú určené pre bežných ľudí. Z praxe je zjavné, že ak aj príde k hospitalizácii, prípadne k ošetrovaniu ľudí bez domova nastáva situácia, kedy je bežný klient zdravotníckeho zariadenia odkázaný na domáce doliečenie a nemocnica ho prepustí. Pri ľuďoch bez domova logicky nie je možné domáce doliečenie, preto často dochádza k návratu ochorenia alebo opätovnému zhoršeniu jeho priebehu.

Z týchto dôvodov je tento typ služby dôležitý v celkovom systéme starostlivosti o ľudí bez domova. Okrem zlepšenia zdravotného stavu klienta sa znižuje možnosť recidívy ochorenia a tým aj celkové výdavky platené nemocnici poisťovňou. Z celkového pohľadu to znamená, že existenciou viacerých zariadení pre chorých ľudí bez domova, ktoré slúžia na doliečenie je možné šetriť finančné prostriedky v štátnom rozpočte.

Pravidelné poskytovanie stravy:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
DePaul Slovensko n.o.	195	NPSS
OZ Proti prúdu	26	NPSS
Misionárky lásky	35	NPSS
Mea Culpa	36	VPSS
Domov sv.Jána z Boha	70	NPSS
Resoty	45	NPSS
SPOLU	407	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	506	

Príjem potravy patrí medzi základné životné potreby každého z nás. Zabezpečovanie tejto potreby poskytovateľmi sociálnych služieb je na relatívne pozitívnej úrovni oproti niektorým iným nedostatkovým službám. Možnosť zníženia rozdielu medzi kapacitou a reálnou potrebou je vo vzniku iných, komplexnejších služieb (napr. nízkoprahové denné centrá, nocľahárne, útulky) a to z dôvodu, že súčasťou týchto zariadení je aj vytváranie podmienok na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín.

Pre hlbšiu prácu klienta spolu so sociálnym pracovníkom je potrebné uspokojenie klientových základných životných potrieb. Je vedecky preukázané (Maslowova pyramída potrieb), že snaha o zmenu spôsobu života je neúspešná, ak nemá človek uspokojené nižšie, základné potreby.

Hygiena:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
DePaul Slovensko n.o.	195	NPSS
Domov pre každého - SOH	40	NPSS
Misionárky lásky	35	NPSS
Mea Culpa	36	VPSS
Domov sv.Jána z Boha	40	NPSS
Resoty	45	NPSS
SPOLU	391	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	522	

Tu v zásade platí to isté ako pri poskytovaní stravy. Riešenie kapacity tohto typu služby je tak ako pri strave vo vzniku komplexnejších služieb (napr. nízkoprahové denné

centrá, nocľahárne, útulky) a to z dôvodu, že tieto zariadenia vytvárajú podmienky na vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny.

Terénna sociálna práca:

Poskytovateľ	Priemerná kapacita služby/deň	Poznámka
OZ Proti prúdu do 12/2011	4	NPSS
Komunita sv. Egidio	1	NPSS
SPOLU	5	
Počet ľudí bez domova	913	
Rozdiel	908	

Terénna sociálna práca a poskytovanie základného sociálneho poradenstva je východiskovým bodom pri prvom kontakte s ľuďmi bez domova. Jej úlohou je zabezpečiť základné životné potreby klientov a poskytnutím pomoci predchádzať riziku života na ulici (napr. umrznutie, smrť, zhoršenie priebehu ochorenia, dehydratácia, podchladenie a pod.). Ďalším krokom býva poskytnutie informácií, ktoré u klienta absentujú a môžu prispieť k vyriešeniu jeho aktuálneho problému. V neposlednom rade je možné klienta distribuovať a informovať ho o všetkých službách, ktoré má možnosť využiť. Sociálna asistencia (napr. na úrad, k lekárovi a pod.) je takisto dôležitou metódou používanou v teréne.

Zabezpečením vyššej kapacity tejto služby je možné kvalitnejšie prepojenie jednotlivých služieb pre ľudí bez domova a zvýšenie efektivity celej koncepcie.

V súčasnosti je kapacita terénnej sociálnej práce nízka. Táto služba je náročná na materiálne a aj personálne zabezpečenie. OZ Proti prúdu svoju činnosť zameranú na terénnu sociálnu prácu s ľuďmi bez domova bolo nútené ukončiť z dôvodu nedostatku financií na jej ďalšiu realizáciu. Od januára 2012 ju vykonáva Občianske združenie Vagus.

Zahraničné koncepcie práce s ľuďmi bez domova prikladajú práci v teréne vysokú dôležitosť, pretože je jednou z hlavných možností ako včas klienta podchytiť a nenechať ho klesnúť na nižšiu úroveň.

Záver:

Všetky poskytované sociálne služby na území hlavného mesta SR Bratislavy určené ľuďom bez domova sú poddimenzované. V súčasnosti je predovšetkým finančne podporovaná charitatívna pomoc, ktorú ľudia bez domova iba pasívne prijímajú. Z praxe však vieme, že účinná je predovšetkým aktívna sociálna intervencia, ktorá počíta s aktívnym zapojením

klienta do riešenia jeho situácie. Koncepcia riešenia problematiky ľudí bez domova musí vychádzať z príčin vzniku daného problému a zároveň musí byť legislatívne a kompetenčne podložená.

Popis východiskového stavu a navrhované riešenia

Všetky poskytované sociálne služby na území hlavného mesta SR Bratislavy ľuďom bez domova sú poddimenzované a sú zamerané na zabránenie zhoršovania stavu už vzniknutých problémov, nie na predchádzanie ich vzniku. Charakteristickou črtou práce s ľuďmi bez domova v hlavnom meste je nekonceptnosť a neprepojenosť.

Pre efektívne riešenie danej problematiky a efektívne vynakladanie finančných prostriedkov sme sa rozhodli vytvoriť jednotnú koncepciu riešenia problematiky ľudí bez domova, ktorá by bola návodom pre systematickú pomoc a prácu s bezdomoveckou populáciou v hlavnom meste. Vzhľadom k tomu, že ide o rozsiahlu celospoločenskú problematiku presahujúcu kompetencie obce so žiadosťou o spoluprácu oslovíme všetky dotknuté subjekty - Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo vnútra SR, Mestskú políciu hl. mesta SR Bratislavy, Štátnu políciu, VÚC, mestské časti hlavného mesta SR Bratislavy a neziskové organizácie zamerané na riešenie danej problematiky.

K návrhu koncepcie riešenia problematiky ľudí bez domova sme sa snažili pristupovať tak, aby sme pokryli všetky skupiny ľudí bez domova. Najviditeľnejšia a najkritizovanejšia skupina ľudí bez domova je tzv. „najnižšia“ skupina. Ide o ľudí, ktorí sú už na ulici príliš dlho, trpia závislosťami, prežívajú zo dňa na deň, prostriedky získavajú žobraním. Ak chceme týchto ľudí dostať z ulice, potrebujeme **terénnych pracovníkov**, ktorí ich vyhládajú, oslovia a poskytnú im sociálne poradenstvo, prípadne asistenčné služby. V súčasnosti túto aktivitu vykonáva občianske združenie Vagus. Hlavné mesto je naklonené uzatvoreniu zmluvy o spolupráci s uvedeným občianskym združením a následnom finančnom príspevku na zabezpečenie základného sociálneho poradenstva pre ľudí bez domova. Spolupodieľať sa na rozšírení uvedenej služby by sa mali podieľať mestské časti, v ktorých je zvýšený počet ľudí bez domova – Staré Mesto, Nové Mesto, Rača, Karlova Ves, Petržalka.

Personálne zabezpečenie terénnej práce:

- koordinátor
- terénni sociálni pracovníci

Hlavné mesto by spolufinancovalo:

- ekonomicky oprávnené náklady na prevádzku⁸.

⁸ § 72 ods. 5 zákona o sociálnych službách (448/2008)

Úlohou terénneho sociálneho pracovníka je tiež nasmerovanie ľudí bez domova k sociálnym službám určeným na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb. Ide predovšetkým o **nocľahárne**⁹, **strediská osobnej hygieny**¹⁰, **nízkoprahové denné centrá**¹¹, **útulky**¹² a **domovy na pol ceste**¹³. Zo spracovanej analýzy súčasného stavu nám vyplynulo, že všetky uvedené zariadenia sú vysoko poddimenzované.

Hlavné mesto je zriaďovateľom nocľahárne Mea Culpa na Hradskej ulici s kapacitou 36 lôžok a za symbolickú sumu prenájíma priestory neziskovej organizácii DePaul, ktorú doposiaľ finančne podporovalo zo svojho rozpočtu. Nocľaháreň DePaul, ktorá sa nachádza na Ivánskej ceste má kapacitu 150 lôžok a v praxi sa nám potvrdilo, že pre nocľaháreň je tak veľká kapacita nevhodná. Podľa výpovedí klientov tu často dochádza ku krádežiam a napádaniu inými klientmi, klienti sa v nej cítia ohrození.

Hlavné mesto sa preto rozhodlo do koncepcie riešenia problematiky ľudí bez domova zapracovať viac **nízkokapacitných nocľahární**, ktoré by boli rozmiestnené vo viacerých územných obvodoch hlavného mesta. Postupne pristúpi k zriadeniu nocľahární v **Petržalke, Rači a Karlovej Vsi alebo Dúbravke**. V spolupráci s uvedenými mestskými časťami budú vytypované vhodné objekty a vyhlásené verejné obstarávania na poskytovanie uvedenej sociálnej služby. V závislosti od vhodnosti objektu zväží zriadenie nocľahárne a denného centra pod jednou strechou. Ideálne by bolo, keby sa podarilo do konca roka 2015 postupne zriadiť tri nízkokapacitné nocľahárne.

Personálne zabezpečenie 1 nocľahárne:

- riadiaci pracovník
- sociálni pracovníci (v závislosti od kapacity zariadenia).

Hlavné mesto alebo príslušná mestská časť by poskytli prenájom priestorov za symbolickú cenu.

Hlavné mesto alebo príslušná mestská časť by financovali:

- ekonomicky oprávnené náklady na prevádzku poskytovateľovi tejto sociálnej služby.

Hlavné mesto nie je zriaďovateľom **strediska osobnej hygieny**, poskytuje však finančný príspevok na prevádzku takéhoto zariadenia občianskemu združeniu Domov pre každého (na Hradskej ul.). Do priorit na najbližšie roky si nezaradilo zriadenie takéhoto

⁹ § 25 zákona o sociálnych službách

¹⁰ § 60 zákona o sociálnych službách

¹¹ § 28 zákona o sociálnych službách

¹² § 26 zákona o sociálnych službách

¹³ § 27 zákona o sociálnych službách

samostatného zariadenia, pretože je súčasťou sociálnych služieb nocľahární a nízkoprahových denných centier.

Hlavné mesto v súčasnosti nie je zriaďovateľom **nízkoprahového denného centra**. Jediné zariadenie tohto typu v hlavnom meste prevádzkuje Hospitálska rehoľa sv. Jána z Boha na Hattalovej ulici. Uvedené zariadenie je príkladom dobrej praxe a jeho výsledky dokazujú, že zriaďovanie takýchto zariadení má veľký význam pri práci s ľuďmi bez domova. Hlavné mesto uvažuje o zriadení nízkoprahových denných centier v územných obvodoch Staré Mesto, Petržalka, Rača, Karlova Ves alebo Dúbravka. Ideálne by bolo, keby sa podarilo do konca roka 2015 postupne zriadiť štyri nízkoprahové denné centrá.

Personálne zabezpečenie 1 nízkoprahového denného centra:

- riadiaci pracovník
- sociálni pracovníci (v závislosti od kapacity zariadenia).

Hlavné mesto alebo príslušná mestská časť by poskytli prenájom priestorov za symbolickú cenu.

Hlavné mesto alebo príslušná mestská časť by financovali:

- ekonomicky oprávnené náklady na prevádzku poskytovateľovi tejto sociálnej služby.

Hlavné mesto sa popri svojich finančných zdrojoch bude snažiť o získanie dotácií z Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny – Prioritná oblasť č. 2 – kde je možné požiadať o dotáciu na vytvorenie nových druhov sociálnych služieb – nocľaháreň, nízkoprahové denné centrum, integračné centrum a stredisko osobnej hygieny. Žiadosti o dotácie na rozpočtový rok 2013 sa budú predkladať v lehote od 1. novembra do 31. decembra 2012.

V rámci koncepcie chce hlavné mesto riešiť nielen pokrytie chýbajúcich sociálnych služieb, ale tiež ich prepojenie a koordináciu. Túto svoju snahu chce zrealizovať prostredníctvom zariadenia **integračného centra**¹⁴ a zavedenia **systému na evidenciu ľudí bez domova**. Ako prioritu si kladie hlavné mesto zriadenie integračného centra v mestskej časti Staré Mesto, kde je sústredený vysoký počet ľudí bez domova. Pre tento účel má vytypovaný vhodný objekt na Mýtnej ulici a zvažuje možnosti prevádzkovania a financovania zariadenia integračného centra a nízkoprahového denného centra pod jednou strechou. Objekt sa nachádza na priesečníku troch významných súradníc – Hlavná stanica, Račianske mýto a centrum mesta. Na jeho spolufinancovaní by sa mali spolupodieľať hlavné mesto a dotknutá mestská časť – Staré Mesto.

¹⁴ § 57 zákona o sociálnych službách

Personálne zabezpečenie 1 integračného centra + denného centra:

- riadiaci a koordinačný pracovník
- sociálni pracovníci
- ergoterapeut.

Hlavné mesto alebo príslušná mestská časť by poskytli prenájom priestorov za symbolickú cenu.

Hlavné mesto alebo príslušná mestská časť by financovali:

- ekonomicky oprávnené náklady na prevádzku poskytovateľovi tejto sociálnej služby.

Vytvorenie, resp. zakúpenie vhodného systému na evidenciu ľudí bez domova v hlavnom meste by znamenalo zavedenie centrálnej evidencie ľudí bez domova u všetkých poskytovateľov sociálnych služieb s odpovedajúcou klientelou. Ako správcu databázy hlavné mesto navrhuje integračné centrum.

Objekt na Mýtnej ulici, v ktorom hlavné mesto plánuje zriadiť integračné centrum a nízkoprahové denné centrum je svojou kapacitou vhodný na zlúčenie i ďalších sociálnych služieb. Postupná rekonštrukcia budovy by vytvorila priestor pre zriadenie **domova na pol ceste**¹⁵, **strediska osobnej hygieny** a vykonávanie **pracovnej terapie**¹⁶. Možnosť ako tieto priestory využiť je viac a ich realizácia bude závisieť od dostupnosti finančných prostriedkov.

Vysoké percento ľudí bez domova tvoria odchovanci z detských domovov, ktorým po opustení zariadenia nechýba iba zázemie, ale často i základné sociálne zručnosti. Hlavné mesto poskytuje odchovancom z detských domovov ubytovanie vo svojich ubytovniach Fortuna a Kopčany, jednou z podmienok je však trvalý príjem. Mnohí z odchovancov detských domovov však nie sú pre trh práce pripravení, potrebujú praktickú pomoc pri hľadaní práce. Chýba im tiež emocionálna podpora. Osvedčenou formou pomoci je zriaďovanie **domovov na pol ceste**. Pre túto sociálnu službu je vhodné vyhradiť nájomný byt, prípadne iný vhodný priestor. Sociálne poradenstvo a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov by klientom poskytoval terénny sociálny pracovník.

Personálne zabezpečenie 1 domova na pol ceste:

- sociálny pracovník (na polovičný úväzok).

Hlavné mesto by vyhradilo vhodný priestor a spolufinancovalo:

- ekonomicky oprávnené náklady na prevádzku poskytovateľovi tejto sociálnej služby.

¹⁵ § 27 zákona o sociálnych službách

¹⁶ § 23 zákona o sociálnych službách

Jedným z nadstavbových zariadení nocľahárne by mal byť **útulok**¹⁷. Na území hlavného mesta poskytujú sociálnu službu formou zriadenia útulku tri neziskové organizácie – Občianske združenie Resoty, Depaul, n.o. a Občianske združenie Domov pre každého. Spoločná kapacita 230 lôžok je v súčasnosti nepostačujúca a dve zo zariadení poskytujú služby len chorým ľuďom bez domova. Hlavné mesto uvažuje o realizácii ďalšieho zariadenia tohto typu v súčinnosti s Bratislavským samosprávnym krajom, ktorý má zriaďovanie útulkov vo svojej kompetencii.

Jedným zo závažných problémov, ktoré populáciu ľudí bez domova sprevádzajú, je ich závislosť na alkohole. Pomoc pri riešení tohto problému by podľa nášho názoru mali čiastočne vyriešiť nízkoprahové denné centrá, ktoré ľudí bez domova pritiahnu do svojich priestorov a budú s nimi aktívne pracovať. Vo večerných a nočných hodinách budú môcť využiť služby nocľahárne.

Záujem a snaha o vyriešenie ich náročnej životnej situácie bude prvým krokom z ulice a poskytne im náhradu za alkohol. Pôjde však o proces pomalý a nie u každého človeka naozaj zaberie natoľko, že bude schopný skoncovať so svojou závislosťou, nájsť a udržať si prácu a začleniť sa späť do spoločnosti. Okrem toho kapacitné rozšírenie uvedených sociálnych služieb bude postupné a vznikajúce zariadenia nebudú schopné poskytnúť potrebné služby všetkým ľuďom bez domova. V súvislosti so závislosťami a zároveň rušením poriadku a nočného pokoja je preto potrebné trvať na zriadení **protialkoholickej záchytnej izby**¹⁸. Tá samozrejme nebude určená iba pre ľudí bez domova, do značnej miery sa ich však dotýka. Predovšetkým v zimnom období napomôže predísť úmrtiam spôsobeným zamrznutím.

Z praxe neziskových organizácií vyplynulo, že ďalšou potrebnou pomocou pre ľudí bez domova je **mobilná ambulancia**. Medzi ľuďmi bez domova sú aj osoby, ktoré by sami lekársku pomoc nevyhľadali, pretože nemajú v poriadku svoje doklady a stratili sociálne návyky. Mobilná ambulancia starostlivosť by mala byť vykonávaná formou sanitného vozidla a disponovať zdravotníckym materiálom. Personál by mal tvoriť lekár s atestáciou zo všeobecného lekárstva a zdravotná sestra. Do terénu by chodila spolu s terénnym sociálnym pracovníkom a navštevovala v pravidelnom čase určité kontaktné miesta.

Personálne zabezpečenie zariadenia:

- lekár s atestáciou zo všeobecného lekárstva

¹⁷ § 26 zákona o sociálnych službách

¹⁸ § 6 zákona o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb (214/2009)

- zdravotná sestra
- sociálny pracovník.

Hlavné mesto a mestské časti by spolufinancovali:

- zakúpenie mobilnej ambulancie
- náklady na prevádzku.

Medzi ľuďmi bez domova sú aj osoby, ktoré trpia psychickými poruchami, sú závislé, agresívne. Pre prácu s uvedenými občanmi by bolo vhodné vytvoriť **špeciálny krízový tím**, na ktorý by sa terénni sociálni pracovníci, pracovníci zariadení poskytujúcich sociálne služby ľuďom bez domova a personál mobilnej ambulancie mohli v prípade potreby obrátiť so žiadosťou o pomoc. Členmi špeciálneho krízového tímu by mali byť príslušníci mestskej, prípadne i štátnej polície, psychiater, psychológ, sociálni pracovníci). Tím by bol zaškolený na riešenie krízových situácií.

Hlavné mesto sa pre zvýšenie kvality práce s ľuďmi bez domova rozhodlo nadviazať medzinárodnú spoluprácu s organizáciami zastrešujúcimi prácu s ľuďmi bez domova - FEANTSA (Európska federácia národných služieb pracujúcich s ľuďmi bez domova) a FAWOS (Organizácie pre zabezpečenie bývania).

Uvedenú víziu sme premietli do jednotlivých krokov, ktoré sme rozvrhli na obdobie rokov 2012 až 2015 a budeme ich považovať za priority tohto obdobia.

Priority na roky 2012 - 2015

Rok 2012

Priority č.:

- 1. vytvorenie a schválenie koncepcie riešenia problematiky ľudí bez domova v hlavnom meste SR Bratislave a nadviazanie spolupráce so všetkými dotknutými subjektmi**
- 2. nadviazanie medzinárodnej spolupráce s organizáciami zastrešujúcimi prácu s ľuďmi bez domova**
- 3. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby**

Rok 2013

Priority č.:

- 1. zriadenie integračného centra a nízkoprahového denného centra v MČ Staré Mesto**
- 2. vytvorenie, resp. zakúpenie systému na evidenciu ľudí bez domova v hlavnom meste**
- 3. vytypovanie vhodných priestorov a vyhlásenie verejného obstarávania pre neziskové organizácie na poskytovanie sociálnych služieb v nocľahárni a nízkoprahovom dennom centre v MČ Petržalka**
- 4. zriadenie mobilnej ambulancie pre ľudí bez domova**
- 5. zriadenie protialkoholickéj záchytnej izby**
- 6. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby**

Rok 2014

Priority č.:

- 1. v spolupráci s VÚC zriadenie domova na pol ceste pre odchovancov z detských domovov**
- 2. vytypovanie vhodných priestorov a vyhlásenie verejného obstarávania pre neziskové organizácie na poskytovanie sociálnych služieb v nocľahárni a nízkoprahovom dennom centre v MČ Rača, Karlova Ves alebo Dúbravka.**

- 3. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby.**

Rok 2015

Priority č.:

- 1. zriadenie denného centra v priestoroch nocľahárne Mea Culpa (Vrakuňa)**
- 2. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby**
- 3. vytvorenie špeciálneho krízového tímu (mestská, prípadne štátna polícia, psychiater, sociálni pracovníci)**
- 4. v spolupráci s VÚC zriadenie útulku**

V ďalších rokoch:

- vznik organizácie zameranej na prevenciu proti vyst'ahovaniu
- zriadenie núdzového bývania.

Úlohy a ciele prioritných krokov

Rok 2012

Priority č.:

1. vytvorenie a schválenie koncepcie riešenia problematiky ľudí bez domova v hlavnom meste SR Bratislave

Cieľ:

Koncepčné riešenie problematiky bezdomovectva na území hlavného mesta a podpora sociálnej inklúzie ľudí bez domova

Úlohy:

Vytvoriť a následne predložiť na zasadnutie MsZ hlavného mesta SR „Koncepciu riešenia problematiky ľudí bez domova v hlavnom meste SR Bratislave“.

2. nadviazanie medzinárodnej spolupráce s organizáciami zastrešujúcimi prácu s ľuďmi bez domova

Cieľ:

Zapojenie sa do nadnárodných aktivít, ktoré zastrešuje Európska komisia a Európsky parlament. Medzinárodná výmena skúseností, prezentácia výsledkov a hľadanie nových možností práce s ľuďmi bez domova.

Úlohy:

Nadviazať kontakty so zahraničnými subjektmi. Vstup do nadnárodných organizácií FEANTSA (Európska federácia národných služieb pracujúcich s ľuďmi bez domova) a FAWOS (Organizácie pre zabezpečenie bývania).

3. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby

Cieľ:

Podchytiť ľudí bez domova, ktorí sami sociálnu službu nevyhľadávajú, nemajú o nej dostatok informácií alebo k nej nemajú prístup, a tak znížiť riziká ich spôsobu života.

Úlohy:

Spolupracovať s neverejným poskytovateľom terénneho sociálneho poradenstva.

Rok 2013

Priority č.:

1. zriadenie integračného centra a nízkoprahového denného centra v MČ Staré Mesto

Cieľ:

Vytvorenie základne pre koordináciu práce s ľuďmi bez domova. Stabilné kontaktné miesto pre ľudí bez domova.

Úlohy:

Zriadenie integračného centra a nízkoprahového denného centra vo vybranom priestore patriacom hlavnému mestu. Vytvorenie databázy poskytovateľov sociálnych služieb zameraných na pomoc ľuďom bez domova – voľné kapacity, jednotlivé služby. Činnosťou integračného centra bude najmä koordinovanie práce s ľuďmi bez domova, distribúcia klientov k ďalším odborníkom – lekárom, psychiatrom, spolupráca s poskytovateľmi sociálnych služieb, úradmi práce sociálnych vecí a rodiny, kurátormi, exekútormi. Jednou z dôležitých aktivít bude pracovná terapia. Nízkoprahové denné centrum poskytuje sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, nevyhnutné ošatenie a obuv a utvára podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny a záujmovú činnosť.

2. vytvorenie, resp. zakúpenie (VO) systému na evidenciu ľudí bez domova v hlavnom meste

Cieľ:

Objektívne zistenie počtu a štruktúry ľudí bez domova na území hlavného mesta, ktoré je základom pre ďalšie plánovanie sociálnych služieb.

Úlohy:

Vytvorenie, resp. zakúpenie vhodného systému na evidenciu ľudí bez domova v hlavnom meste. Zavedenie centrálnej evidencie ľudí bez domova u všetkých poskytovateľov sociálnych služieb s odpovedajúcou klientelou. Určenie správcu databázy (Integračné centrum).

3. vytypovanie vhodných priestorov a vyhlásenie verejného obstarávania pre neziskové organizácie na poskytovanie sociálnych služieb v nocľahárni a nízkoprahovom dennom centre v MČ Petržalka

Cieľ:

Rozšírenie sociálnych služieb poskytovaných ľuďom bez domova v nocľahárni a dennom centre.

Úlohy:

Vytypovanie vhodných priestorov a vyhlásenie verejného obstarávania pre neziskové organizácie na poskytovanie sociálnych služieb v nocľahárni a nízkoprahovom dennom centre v MČ Petržalka.

4. zriadenie mobilnej ambulancie pre ľudí bez domova

Cieľ:

Zvýšenie dostupnosti lekárskej starostlivosti ľuďom bez domova.

Úlohy:

Zabezpečenie mobilnej ambulancie a odborného personálu – lekár s atestáciou všeobecné lekárstvo, zdravotná sestra a terénny sociálny pracovník. Na úlohe spolupracovať s Ministerstvom zdravotníctva – integrácia zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Zázemím pre mobilnú ambulanciu by mohlo byť Integrované centrum.

5. zriadenie protialkolickej záchytnej izby

Cieľ:

Predchádzať zdravotným rizikám súvisiacim s nadmerným požitím alkoholu. Zabrániť rušeniu verejného poriadku osobami pod vplyvom alkoholu.

Úlohy:

V súčinnosti s Ministerstvom zdravotníctva SR zriadiť a prevádzkovať protialkolickeú záchytnú izbu pre spádové územie hlavného mesta. Zabezpečiť odborný personál. Dohodnúť spoluprácu s mestskou a štátnou políciou, ktorá má kompetencie obmedziť slobodný pohyb občanov.

6. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby

Cieľ:

Podchytiť ľudí bez domova, ktorí sami sociálnu službu nevyhľadávajú, nemajú o nej dostatok informácií alebo k nej nemajú prístup, a tak znížiť riziká ich spôsobu života.

Úlohy:

Spolupracovať s neverejným poskytovateľom terénneho sociálneho poradenstva.

Rok 2014

Priority č.:

1. zriadenie domova na pol ceste pre odchovancov z detských domovov

Cieľ:

Zabrániť tomu, aby sa odchovanci detských domovov po ukončení pobytu v zariadení dostali na ulicu.

Úlohy:

Vytypovanie vhodného priestoru, nadviazanie spolupráce s BSK a neziskovými organizáciami zameranými na pomoc deťom z detských domovov.

2. vytypovanie vhodných priestorov a vyhlásenie verejného obstarávania pre neziskové organizácie na poskytovanie sociálnych služieb v nocľahárni a nízkoprahovom dennom centre v MČ Rača, Karlova Ves alebo Dúbravka.

Cieľ:

Rozšírenie sociálnych služieb poskytovaných ľuďom bez domova v nízkokapacitnej nocľahárni a dennom centre.

Úlohy:

Vyhlásenie verejného obstarávania pre neziskové organizácie na poskytovanie sociálnych služieb v nocľahárni a nízkoprahovom dennom centre v MČ Rača, Karlova Ves alebo Dúbravka.

3. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby

Cieľ:

Podchytiť ľudí bez domova, ktorí sami sociálnu službu nevyhľadávajú, nemajú o nej dostatok informácií alebo k nej nemajú prístup, a tak znížiť riziká ich spôsobu života.

Úlohy:

Spolupracovať s neverejným poskytovateľom terénneho sociálneho poradenstva.

Rok 2015

Priority č.:

1. zriadenie denného centra v priestoroch nocľahárne Mea Culpa (Vrakuňa)

Cieľ: Zvýšiť kvalitu poskytovaných sociálnych služieb. Vytvoriť priestor pre špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, pracovnú terapiu.

Úloha: Využiť jestvujúce priestory nocľahárne Mea Culpa a rozšíriť zariadenie o nízkoprahové denné centrum.

2. vytvorenie špeciálneho krízového tímu (mestská polícia, lekár, psychiater, sociálni pracovníci, CO)

Cieľ:

Vytvorenie špeciálneho krízového tímu pre potreby riešenia krízových situácií súvisiacich s ľuďmi bez domova.

Úlohy:

Vytvorenie špeciálneho krízového tímu z odborníkov, ktorých profesie sú nevyhnutné pre krízové situácie s ľuďmi bez domova. Zabezpečenie zaškolenia členov tímu. Spolupráca s integračným centrom.

3. zriadenie útulku

Cieľ:

Rozšíriť poskytovanie sociálnych služieb na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb o ďalšiu formu sociálnej pomoci.

Úloha:

V súčinnosti s BSK, ktorý má zriaďovanie útulkov v kompetencii zrealizovať otvorenie útulku.

4. poskytovanie terénneho sociálneho poradenstva formou finančného príspevku pre neverejného poskytovateľa sociálnej služby

Cieľ:

Podchytiť ľudí bez domova, ktorí sami sociálnu službu nevyhľadávajú, nemajú o nej dostatok informácií alebo k nej nemajú prístup, a tak znížiť riziká ich spôsobu života.

Úlohy: Spolupracovať s neverejným poskytovateľom terénneho sociálneho poradenstva.

Sumár:

V prípade dodržania jednotlivých krokov naplánovaných na roky 2012 – 2015, by malo hlavné mesto do konca roka 2015 mať:

- schválenú **konceptiu riešenia problematiky ľudí bez domova v hlavnom meste SR Bratislave.**
- nadviazanú **medzinárodnú spoluprácu s organizáciami zastrešujúcimi prácu s ľuďmi bez domova.**
- zriadené **integračné centrum**, ktoré bude koordinovať prácu s ľuďmi bez domova, distribuovať klientov k ďalším odborníkom – lekárom, psychiatrom, spolupracovať s poskytovateľmi sociálnych služieb, úradmi práce sociálnych vecí a rodiny, kurátormi, exekútormi a vykonávať pracovnú terapiu.
- zavedenú **centrálnu evidenciu ľudí bez domova** u všetkých poskytovateľov sociálnych služieb s odpovedajúcou klientelou. Správcom databázy bude integračné centrum.
- zabezpečené **terénne sociálne poradenstvo** pre ľudí bez domova.
- vytvorený **špeciálny krízový tím** z odborníkov, ktorých profesie sú nevyhnutné pre krízové situácie s ľuďmi bez domova. Tím bude spolupracovať s integračným centrom.
- v každom územnom obvode BA I. – V. zriadené **denné centrum** a **nocľaháreň**, ktoré budú zabezpečovať sociálne služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb a vytvárať priestor pre poskytovanie sociálneho poradenstva, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov a pracovnú terapiu.
- zriadenú **protialkoholickú záchytnú izbu**, ktorej cieľom bude predchádzať zdravotným rizikám súvisiacim s nadmerným požitím alkoholu a zabrániť rušeniu verejného poriadku osobami pod vplyvom alkoholu.
- zriadenú **mobilnú ambulanciu pre ľudí bez domova**, ktorej zázemím bude integračné centrum.
- zriadený **útulok**, ktorý bude nadstavbovým poskytovateľom sociálnych služieb poskytovaných v nocľahárni.

- zriadený **domov na pol ceste** pre odchovancov z detských domovov, ktorý bude prevenciou toho, aby sa odchovanci detských domovov po ukončení pobytu v zariadení stali ľuďmi bez domova.

Uvedené kroky budú základom pre koncepčné riešenie práce s ľuďmi bez domova, poskytovanie sociálnych služieb na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb a skvalitnenie života všetkých obyvateľov hlavného mesta SR Bratislavy.

Príloha:

Prehľad sociálnych služieb na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb podľa zákona o sociálnych službách

sociálne poradenstvo (§ 19) – odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Vykonáva sa na úrovni základného a špecializovaného sociálneho poradenstva.

pracovná terapia (§ 23) – odborná činnosť na osvojenie pracovných návykov a zručností fyzickej osoby pri vykonávaní pracovných aktivít pod odborným vedením na účel obnovy, udržania alebo rozvoja jej fyzických schopností, mentálnych schopností a pracovných schopností a jej začlenenia do spoločnosti.

nocľaháreň (§ 25) - poskytuje ubytovanie poskytnutím prístrešia na účel prenocovania a sociálne poradenstvo. Utvára podmienky na vykonávanie nevyhnutnej osobnej hygieny a prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín.

útulok (§ 26) – poskytuje ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo, nevyhnutné ošatenie a obuv. Utvára podmienky na vykonávanie nevyhnutnej osobnej hygieny a prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, záujmovú činnosť.

domov na pol ceste (§ 27) - poskytuje ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, pracovná terapia. Utvára podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie základnej osobnej hygieny, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, záujmovú činnosť.

nízkoprahové denné centrum (§ 28) – poskytuje sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, nevyhnutné ošatenie a obuv. Utvára podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie nevyhnutnej osobnej hygieny, záujmovú činnosť.

integračné centrum (§ 57) – poskytuje sociálne poradenstvo a sociálnu rehabilitáciu. Utvára podmienky na pracovnú terapiu a záujmovú činnosť.

stredisko osobnej hygieny (§ 60) - utvára podmienky na vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny.